NEM HALOTTI MASZK!

— Beszélgetés két képzőművésszel —

Tapasztalati tény: a halott arcáról készített pontos viaszmásolat kevésbé hasonlít ugyanannak az embernek élő arcához, mint a művészi portré. A természeti valóságban meglevő arcvonásokat híven követő maszk nem képes tükrözni az érzelem- és gondolatvilágot, magát az életet; ezt feltárni csak a realista művészet képes.

Erről az érdekes jelenségről beszélgetünk többek között Gyenes Tamás Munkácsy-díjas szobrászművésszel és Nemcsics Antal festőművésszel, akik közös kiállításon április 5-ig most mutatják be műveiket a veszprémi Bakonyi Múzeumban.

Gyenes Tamás szoborportréi nem halotti maszkok: élnek! Lenin, Radnóti Miklós, Zalka Máté, Händel, Apáczai Csere János, Komját Aladár portréi ugyanúgy élnek, mint a Lovászpatonai Állami Gazdaság és termelőszövetkezet megmintázott dolgozói: Gyömörei Sándor, ifjú Barát István, Németh Gábor, Bolla István és a többiek. De mi a titka annak, hogy régen élt, a művész által talán csak fényképről látott emberek arcai szoborba öntve ugyanolyan elevenek, mint azoké, akik ma élnek, ma dolgoznak, s jó barátai a művésznek?

— Hogy Händelt megmintázhassam, nemcsak képét kellett látnom. Meg kellett ismerkednem életével, azzal, ahogy a nép tudatában ma él, s meg kellett ismernem és szeretnem, értenem muzsikáját is — árulta el a titok egyik oldalát Gyenes Tamás. — A ma élő emberek megmintázásában pedig a közvetlen és mély megismerés segít.

Gyenes Antal 1959-ben járt először Lovászpatonán. Akkor folyt a termelőszövetkezet szervezése.

— Csak ténferegtem a faluban, nem tudtam, mihez kezdjek. Egy kissé feleslegesnek is éreztem magamat. Az embereknek kisebb gondja is nagyobb volt, minthogy velem, meg a szobrászattal törődjenek. Először csak a gyerekek kandikáltak be kíváncsian az ablakomon...

Pedig, mint e kiállítás gazdag anyaga bizonyítja: nem volt feleslegesen is haszon nélkül való így belecseppennie a formálódó új élet legsűrűjébe.

— Ahhoz, hogy megformáljam Bolla István portréját, dehogyis lett volna elég leültetnem a modellt, s megfigyelnem az arcvonásait. Meg kellett tudnom, hogy hány munkaegységet teljesített, hogyan él, hány szépirodalmi könyve van, hogyan gondolkodik, beszél és érez. Az életet kellett kivetítenem szobor-arcára...

A művészi megismerésnek ezt az útját az egészséges érzékű ember természetesnek tartja. Korántsem tartják azonban természetesnek ezt a falujárást, művészek és munkások, művészek és parasztok közötti kapcsolatot a budapesti művész-világ egyes képviselői. Gyenes Tamás és a hozzá hasonló kommunista művészek törekvéseit bizonyos körökben egyenesen „művészet-ellenesnek" titulálják. Ezek a „művészek" egymásnak dolgoznak, egymástól várják az elismerést és a kritikát, fogalmuk sincs, hogy mi van, és mi történik ebben az országban, hazájuk mai valóságát legjobb esetben is csak újságból, rádióból ismerik. Talán ezért is mondta Gyenes Tamás kissé rezignált szomorúsággal:

— Öröm számomra, ha vidékre jöhetek dolgozni, vagy kiállítani.

Ám hadd tegyük hozzá, hogy egyre többen értik meg mégis az élet megismerésének nélkülözhetetlenségét a művészetben. Nemcsics Antal — Gyenes Tamás fiatalabb kollégája, az Építőipari Egyetemen — bagdadi, berlini, párizsi, sassoferatoi és pesti kiállításai után szintén Lovászpatonán döbbent rá, hogy az igaz művésznek közvetlen kapcsolatot kell teremtenie a dolgozó néppel. Vetítettképes előadást tartottak ketten a falu lakosságának a világ leghíresebb képzőművészeti alkotásairól. Óriási hatása volt. A közönségre is, de magára a két művészre is: közvetlenül tapasztalhatták az egyszerű embereknek a művészet, kultúra iránti fogékonyságát. Gyenes Tamással azóta nemcsak művész-társak, nemcsak tanár-kollégák, de harcos-társak is a művész-munkás kapcsolatok kialakítását célzó programjukban.

Most kiállított negyvenegy műve különösképpen úti emlékeit őrzi. Formai mértéktartás és sajátos színvilág jellemzi tájait. Az ezerféle árnyalatban, de több képén is fel-feltűnő világos, zöldeskék szín a néző tudatában ilyen fogalmakkal párosul: tisztaság, józanság, tisztánlátás, egyszerűség, szép okosság.

Nem lehet elvitatni a két művész közös kiállításától azt az érdemet, hogy a dolgozó nép felé fordulás, annak mély megértése és kifejezése jegyében született. S ha művészeti sznobok „művészetellenesnek" bélyegzik is, a sznobok elismerését bőven kárpótolja a Veszprém megyei dolgozók őszinte elismerése. Mert elismerik. Elismerik azzal Gyenes Tamás és Nemcsics Antal művészetét, hogy kiállításukat örömmel látogatják. Maguk a lovászpatonai tsz és állami gazdaság dolgozói pedig azzal, hogy ha Pesten járnak, nem mulasztják el meglátogatni az egyetemen, vagy lakásukon két művész-barátjukat.

KONCZ ISTVÁN

*

Az alábbiakban kivonatosan ismertetjük Gyenes Tamás és Nemcsics Antal eddigi művészi pályáját:

Gyenes Tamás 1920-ban született. A képzőművészeti főiskolát 1948-ban fejezte be. Mesterei Sidló Ferenc és Pátzay Pál. Már főiskolás korában bekapcsolódott a munkásmozgalomba. Hosszabb ideig tanult a Szovjetunióban, 1953-ban a Szovjetunió Művészeti Akadémiájának kandidátusa lett. 1954-től 1956-ig a Szabad Művészet című folyóirat főszerkesztője volt. Jelenleg az Építőipari Egyetem docense, mintázást tanít. 1953. óta minden országos kiállításon részt vett műveivel. 1956-ban szobrászi munkásságáért — különösképpen a csepeli szovjet hősi emlékműért és Radnóti Miklós portréjáért — Munkácsy-díjjal tüntették ki. Megyénkben Balatonfüreden állították fel Jókai Mórról készített szobrát. Jelenleg a Képzőművészeti Dolgozók Szakszervezete szobrász szakmai bizottságának titkára. 1959 óta nyári szabadságát rendszeresen Lovászpatonán tölti.

Nemcsics Antal 1927-ben Pápán született. A képzőművészeti főiskolát Szőnyi István freskó-osztályán 1950-ben fejezte be. 1949-ben VIT-díjjal tüntették ki. 1951 óta az Építőipari Műszaki Egyetem tanársegéde. 1952 óta csaknem minden országos kiállításon szerepeltek művei. Számos pályázatot nyert. Szorosabb hivatásának a monumentális festészetet tartja. Több falfestménye díszíti a főváros új épületeit. A falfestészetről könyveket is írt.

Színházi jegyzet

Fiú vagy lány a szótlan asszony?

Ben Jonson szerint fiú, Szécsi Ferenc, a Déryné Színház rendezője szerint viszont lány. Próbáljuk eldönteni a kérdést, hogy melyikőjüknek van igaza.

Ben Jonson angol író. Shakespeare kortársa, művei közül a magyar közönség eddig csak a „Volpone" című komédiát ismerte. Az Állami Déryné Színháze az érdem, hogy „A szótlan asszony" című vígjátékát magyar nyelven, magyar színpadon — Marcel Achard francia író átdolgozását Orbók Attila tollával magyarra fordítva — először szólaltatta meg. A darabot Veszprémben kedden este mutatták be.

Egy gazdag, előkelő, de hóbortos londoni arisztokrata. Morcos úr körül bonyolódik a mulatságos történet. Hogy egyetlen örökösét, unokaöccsét — Boldit — kizárja az örökségből, elvei ellenére elhatározza, hogy megnősül. Pedig Boldi lovagnak szüksége volna az örökségre, hogy feleségül vehesse imádottját, Jégvirág Klementin kisasszonyt. Morcos úr gyengéje, hogy nem bírja elviselni a zajt, különösképpen az emberi beszédet; házában szolgái is csak mozdulatokkal közölhetik mondanivalóikat. Morcos úr tehát olyan asszonyt akar magának, aki — nem beszél. Ezt a gyengéjét használja ki Boldi, barátja, Fortélyos lovag, és Morcos úr borbélya, Bőrnyúzó Tóbiás segítségével. Mivel „szótlan" asszony nem létezik a világon, egy fiút öltöztetnek fel lány ruhába. Az öreg agglegény szerelemre gyullad a csinos és példátlan hallgatag „Hajnalka" iránt, feleségül veszi. Ám a szótlan „asszonyról" az esküvő után kiderül, hogy legkevésbé sem szótlan, sőt: Morcos úr egy élő kereplőt vett feleségül. Hogy elválhassanak, minden okot felhasznál: bevallja, hogy férjiúi kötelességeinek már nem tud eleget tenni. Egy dicsekvő lovag, Ökörösy Pöffeteg eldicsekszik vele, hogy viszonya volt a fiatal „menyecskével", stb. Érthető az elképedés, a felsülés —. de Morcos úr részéről az öröm is — amikor Boldi felfedi, hogy a szótlan asszony tulajdonképpen fiú. Morcos úr örömében mégis ráírattja fele vagyonát unokaöccsére, aki így feleségül veheti már választottját.

E vázlatos cselekmény ismeretében is könnyű belátni: a darab a szerepcserére épül, pontosabban arra, hogy egy férfi a színpadon női szerepet játszik. Szécsi Ferenc rendezésében azonban Hajnalkát nem férfi, hanem női színész, Deésy Mária alakította. Szécsi Ferencet felfogásában nyilván az vezette, hogy Shakespeare korában minden szerepet férfi színészek játszottak. Véleményünk szerint ez a hibás rendezői felfogás okozta jórészt azt, hogy a komikum, a mese alapja elsikkadt. A jó darab, a klasszikus vígjáték így nem arathatott sikert; a közönség ugyancsak fukarkodott a tapssal. Jó alakításokat elsősorban a mellékszereplőktől láttunk: a néma inas — Szirmai György; Fortélyos — Komlós Róbert. Viszont minden dicséret megilleti a nagyszerű, korhű és színpompás díszletekért és kosztümökért Cselényi József díszlettervezőt és Rimanóczy Yvon jelmeztervezőt.

(ki)

Lesencetomaji beszélgetés

— Írók, munkások, parasztok találkozója —

„A két világháború között, a nagy világválság idején, a lesencetomajiak 65—70 százaléka nincstelen napszámosként kereste kenyerét. Az akkori hatalmasságok azzal ámították volna bennünket, hogy földet osztanak. Osztottak ám, de olyat, hogy azt csak bánomföldnek nevezhettük: két nagybirtok harapófogójában vergődtünk a felszabadulásig..."

A tanács elnöke, Szennyai Kálmán elvtárs így emlékezteket a felszabadulás előtti időkre. Sárdi László, a helyi népfront-bizottság elnöke is hasonlókat mond. S nem ok nélkül emlegetik a múltat! Mert az igaz, hogy megszűnt a múlt, de valamilyen formában még vissza-visszajár. Tavaly is meg-megmutogatta magát: kétkedésben, megtorpanásban jelentkezett. Egyhelyben topogók tanakodtak itt akkor, mert nem látták a kibontakozást. Ma jobban látják. Ma „magukra talált" emberek — a Kossuth Tsz dolgozói — tanácskoznak. Szigligetről, az alkotók házából, Hárs László költőt és Koroda Miklós írót hívták meg erre a tavaszelőtti, baráti megbeszélésre. Megtisztelő számunkra, hogy néhányan Veszprémből is eljöhettünk.

*

A kik még reggel munkaruhában találkoztak, ugyanazok most, este, ünneplőben. A férfiak kézfogással, az asszonyok öleléssel is köszöntik egymást. „Csiri", aki Czimondor Ferdinándnéval, a községi tanács v. b. titkárával azonos, éppen most ölelgetiszorongatja „Viki" nénit. Viki néni viszont nem más, mint a Kossuth Termelőszövetkezet vezetőségének egyetlen női tagja, Berki Lajosné. Selyemkendőt — fehéret — kötött erre az alkalomra. Ki mondaná meg, hogy 1906-ban született? Lánya, Zsuzsanna is — asszony már: úgy hívják, hogy Várdonyi Györgyné.

— Hogy dolgozunk-e? De dolgozunk ám! Férjem bányász, vejem meg a MÁVAUT alkalmazottja, autóbuszt vezet — mondja. — És én sem rejtőzöm nappal a dunyha alá. Bizonyíthatják, hogy helytállok!

— Példát mutat a mi Viki nénink — szól közbe Vizeli Vincéné, a nőtanács elnöke. — Legközelebb már szerepet is vállal...

— Miért ne vállalnék? — igazít selyemkendőjén Berki Lajosné. — Vállalok hát! Akárki meglátja!

Ha már a színjátszásról esik szó, Kiss Tibor sem hallgathat. Tőle tudom meg, hogy a legutóbbi szerepléskor is az idősebbek voltak túlsúlyban, nem a fiatal színjátszók. Szabó Vince útépítő, Németh István hivatalsegéd és felesége — bár ötven felé járnak — csak olyan lelkesen készültek a tréfás és komoly jelenetek bemutatására, mint Lekics Józsefné, Lekics József, Szennyai Kálmán, Czimondorné, Kissné, Vizeliné és a többiek. Nagy sikerük volt a kétórás műsorral. Még Lesenceistvándon is játszottak Bevételük? Egyszer 1500, egyszer meg 800 forint! De kell is a pénz, mert színpadi függönyt akarnak venni.

— Csak művelődési otthonunk nincs!

Pedig úgy tudtam, van. A lesencetomajiak művelődési otthonát, két éve építgetik már, ráérősen, tedd ide, tedd oda módon. Az építési munkálatokat a Tapolcai Községgazdálkodási Vállalat folytatná, de nem folytatja. Vagy ha bele-belekap, ott is hagyja, nem fejezi be. Másodszorra vállalták — kötbéres alapon —, hogy 1960. október 31-ig befejezik. A lesencetomajiak pedig nem mondanak le művelődési otthonukról. Azért kérték a 150 000 forint állami hitelt. 403 000 forintról szól a hivatalos, eredeti tervezés: az összeg jelentős részét — állítólag — felhasználták már. Az épület pedig ott éktelenkedik félig sem készen. Annyi ugyan már történt vele, hogy ajtókat raktak rá, de azok nem kifelé, hanem éppen befelé nyílnak.

A művelődési otthon mielőbbi felépítését várja a 35 kiszistát számláló KISZ szervezet, várják a színjátszók, várják az asszonyok, akik most sem tudták szabás-varrás tanfolyamukat (megfelelő helyiség hiányában) megkezdeni. A nőtanács által rendezett szakelőadásokkal is a „kastélyba" szorulnak. Éppen ma este Szakáts Jenőné pedagógus tart ott előadást a korszerű baromfitenyésztésről.

— Ezért nincsenek itt lányok? — kérdezi valaki vidáman. Aztán a vidámból komolyba csap a kérdés: kik nincsenek itt, kiknek illenék itt lenniük? Vass Pálnénak, a község könyvtárosának mindenképpen, mert irodalomról, könyvekről is esik itt szó. Örülhetne Vass Pálné annak, ahogyan Viki néni olvasmányairól beszél. Elmondja, hogy gyerekkora óta olvas: ponyvától — s. ponyvától — jutott el a szépirodalomig. Legkedvesebb írója: Gárdonyi. Azután Hárs Lászlót és Koroda Miklóst is érdekelné a község könyvtárügye; érdekelné, hogy műveiket kik és hányan olvassák...

Borsai elvtárs, az általános iskola igazgatója is itt lehetne közöttünk. Eljöhetett volna a művelődési otthon igazgatója is.

— Akik együtt vagyunk, gondolunk a távollevőkre — mondja Rezi József, párttitkár. — Ha nem volna halaszthatatlan elfoglaltság, bizonyára többen is itt volnának! Valójában itt is vannak. Mint ahogyan a tavaszi munkálatokban is együtt a falu...

Az állattenyésztési brigádban dolgozó Lenner Lajos bácsi is, aki 403 munkaegységet teljesített, azzal ért egyet, hogy az idei munkakedv összehasonlíthatatlanul különb a tavalyinál. A baráti beszélgetés hangulatára jellemző, hogy Lajos bácsi nemcsak a tsz tagjainak, hanem Blum András nyugdíjasnak, Zentai Pál tanárnak és a Szigligetről érkezett íróknak is erről a munkakedvről ad számot.

Ugyanebben az ügyben Bibor János kőműves feleségére hivatkozik: szorgalmas asszony az ő felesége. Nem kell szégyenkezniük a munkaegységek miatt...

Bibor János — hatalmas, erős ember — szót kér még később is. Az írók irodalmi műsorát szeretné kiegészíteni. Csasztuskát mond. Találgathatjuk, hogy röghönzés-e ráolvasás? Mindegy! Akár tegnap szerezte, akár most gondolta ki: teletalálat. A tanácsapparátus adókövetelő kedvét ősi tizenkettesekben rímelteti.

Poharazgatás közben az írók is beszélnek. Koroda Miklós elmondja, hogy éppen most fejezte be a nagykúnsági parasztok termelőszövetkezeti életéről írott regényét. Hárs László is a máról, a mai embereknek ír. Filmnovelláit Szigligeten fejezte be.

— Bocsássák meg, hogy nem hoztam magammal se verset, se elbeszélést. Nem gondoltam arra, hogy írótársaim tele zsebbel érkeznek. Mentségem, hogy a szívem, amely már idefelé jövet sem volt üres, most csordultig tele van az Önök iránt érzett szeretettel és megbecsüléssel. Gazdagodtam. Azzal a tanulsággal távozom Lesencetomajiról, hogy az írónak minden idegszálával a népet kell szolgálnia. Ezt tesszük mi. Ha nem ezt tennénk, nem volnánk méltók arra, hogy a dolgozók milliói íróknak nevezzenek.

Örültünk Hárs László szavainak. Szavakkal nem is, csak munkával tudunk valami hozzátenni.

Csorhát József